

J. S. W. 17.

Enfaldige Tankar

Om

FABRIQUERNES Svitta
och nödwändighet uti
ett Land,

Sednare Delen,

Med Wederbrändes tilstånd /

Under

Oeconomiae PROFESSORENS, Kongl. Swenska
Wettenskaps Academiens, och Upsala Wettenskaps
Societetens LEDAMÖTETS /

Dr. PEHR KALMS,

Inseende,

Sör Lager-Kransen

Utgifne /

Samt til allmän granskning framstälde i ÅBO Academiens
Dyre Låro, Sal den 20. Augusti f. m. 1760.

af

GUSTAV FRIEDERICH WIALENIUS,

SATACUNDENSIS.

Åbo, Tryckt hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor- Sör-
stendömet Finland, JACOB MERCKELL.

§. 3.

Sedan i de föregående § §. är bewist, hwad för stora förmoner *Manufakturerna* tilbringa ett Samhälle, så i det de gifwa oss Kläder at betäcka vår kropp med, som ock, at de ej allenast qwarhålla i Riket, utan ock draga in otroliga *Summor* penningar; så följer i denna §. at afhandlas ingalunda den minsta fördelen, som är at 3:0 De förökta ansenligen antalet af *Inwånare* uti ett Land, hwilket ofelbart är ibland de nödigaste angelägenheter för en Riks-Kropp. Ty en handaslögd fordrar ofta åttskilliga andra, för den förbindelsen skull, som är dem emellan, och ju flera slags handaslögder ock grenar deraf finnes i ett Land, ju flera näringsfätt gifwas där, hwarigenom långt större antal *Menniskior* kunna få i tid sin föda och utkomst; ock deraf skjer äfwen, at de långt tidigare och förr gista sig och framalstra barn samt föröka folkehopen, när de hafwa så många utvägar, at sätta egit bo, än de annars gjöra, då de ej hafwa tilgång på så många närings-fång. Til exempel, Herr *Commerce Rådet Rudenskjöld* berättar uti sit *Tal*, hållit uti *Kongl. Swenska Wettenskaps Academiën* den 16. *Julii* 1748. följande: "ifrån och med 1743. "til ock med 1747, och således innom 4. år, äro til nyttjande "uti *Utrikes Sjöfart* 380. stycken öfwerlästige, och 334, un-
"der

"Der lästige Fartyg här i Riket blesne bygde, med öfwerlästige
 "Fartyg förstås de, som hålla 50. läster eller derutöfwer. De
 "förras lästetal tillsammans stiger efter måte, bresfwen, til 35299.
 "läster, som gör efter ett *Medium* wid påß 93. läster på hwart
 "ock ett Fartyg. De senares lästetal utgör 7339. och således
 "22. läster på hwart Fartyg selswa skräfwet med master och
 "rundhols til ett af de förra, kommer gemensligen wid Wars-
 "wen, utan uptackling, at kosta 23500. daler Silf:mt, och til
 "et af de senare eller underlästige Fartygen i det minsta 2500.
 "Dal. Silf:mt, hwaraf för öfwanberörde stycketal af bägge
 "slagen blifwer en *Summa* til innemot 10. *Millioner* eller 9765000.
 "Dal. Silf:mt. Här af kan i det aldråhögsta ej räknas bestå
 "mera än en tredjedel, eller 3. *Millioner* 255000. Dal. Silf:mt,
 "i rå *materien* eller träwårket, som til största delen är hämtadt
 "utur våra egna Skogar. Detta måtteliga *Capital* af 3255000.
 "Dal. Silf:mt, wid hvars förjällning Landtmannen har först
 "och främst räknat sin arbets- och förfle-lön, har sedermera
 "gifwit blott åt Timmer-karlarn de öfriga två tredjedelarnas,
 "eller 6. *Millioners* 510000. Dal. Silf:mts förtienst inom 4 år;
 "samt tilfälle derhos för så stort antal af andra slags Hant-
 "werkare, såsom Repslagare, Bulldans-wäfware, Segel-söm-
 "mare, Block-makare, med åtskilliga flera, at nyttja en nå-
 "ring, stigande til fåga mindre *Capital*, än Timmer-karlarnes.
 "Se förenämde tal pag. 6, 7. At dessa uppehålla och föröka
 "Folck-myckenheten ansenligen, detta bewisar nogsam *Thomas*
Mun om England i sin bok kallad *Engelands Skattkam-*
mare, då han p. m. 13. gifwer wid handen, at arbetarena så för-
 "ökt sig på 35. år i *London* wid Silkes *Fabriqverna*, at då de
 "i början ej word öfwer 300. personer, besang antalet efter för-
 "utnemde årtal wurit til 14000. På samma sak syftande *ex-*
empel läses om *Genoa*, hwilken gaf en gång 40000. händer
 "arbete i Silke, och hade desutom öfwer 150. Pappers-qwarnar,
 "jemsför *Backmansf. arcan.* p. 251. uti Konung LUDVIG XIV. des

tid wores i den enda *Staden Tours* i *Francrike* i full gång
 2000. *Silkes-wåstolar* och 800. *Meuler*, hwilka *Därstädes* syp-
 selsatte 40000. *Menniskior*, som af *Silkes* hanteringen hade sin
 föda. Uti *Staden Lyon* allena funnos 18000. särskilda *Silkes*
Fabriquer, se *Herr Triewald* i *Wett. Acad. S.* 1745. *pag.* 145.
 Ja det Land, som är rikt på *Manufacturer*, kan ock få nog
 arbetare; ty där de förra finnes i godt stånd, där är ej heller
 brist på näringar af flera slag, och där desse ej tryta, dit förs
 samlas folck af andra Länder til ymnoghet. *Engelands exem-*
pel gör tilfyllest i denna saken, den där på en gång intog
 30000. *Familier* af *Hugonotterne*. Se *Bachmansf. arcan.* p. 230.
Konungen i *Preußen* uti hwilkens Land näring och *Wettenska-*
per, *slögder* och *Manufacturer* af alla slag bäst i hela *Tysks-*
land florerar, har igenom dessa bragt sin *Stat* til ansenlig högd,
 och kan nu underhålla en *Armé*, af 80000. män, (ja ock myc-
 ket mera) der likwål i samma Land i förra tider ej högre än knapt
 10000. kunde åstadbringas. Se *Salanders Sal. Patr.* p. 41.
 Om *Konung HENRIC IV.* i *Francrike* står, at han igenom
Manufacturer, *handel* och *Sjöfart* samt *Inrikes cultur*, hwilket
 alt den berömda *Ministern COLBERT*, under *Konung LUDVIG*
XIV. utförde och förbättrade, tillika med *Fiskerier* och *Planta-*
tioner, gjorde *Francriket* så mäktigt, at det sedan kunde un-
 derhålla stora *Krig* emot de mäktigaste *alierade* med en *Armé*
 öfwer 300000. män, samt med så stor omkostnad, at den war
 3. gångor större än det *Riket* tilförene kunnat åstad komma. Se
 sistnämde bok p. 40. *Konungen* i *Sar linien*, ehuru ägare af ett litet
 Land med ingen synnerlig fructbarhet, har dock gäddt så långt
 allenaft genom *Silke*, at han nu är i stånd, hålla en ständig
Armé öfwer 30000. män, mycket bättre och beqwämligare för
 des folck, än han tilförene kunde underhålla 10000. män. *Ibid.*
pag. 40, 41. Dessa så ofta nämde *Manufacturer* räknas billigt
 ibland ett *Sämsfunds* förnämsta wälstånds grundpelare; ty
 hwad för en affaknad wore icke det för ett *Samhälle*, at wara
 förutan

förutan så många invånare, som af *Fabriqverne* taga sin föda och äro Landet til hjelp. Riksens Höglof. Ständers *Manuscr.* Dep. betänckande år 1756. p. 20. förmåler, at antalet af Svenske personer, som wid Siden, ylle, linne, och Bomulls-*Wäfver* rierne dageligen syhelsättas bestiger sig öfver 14000, hvaraf 8000. äro i *Stockholm*. p. 44. med planteringar, spånad, annan tilredning och väfnad äro 50000. personer syhelsatte. Det blifwer således sant, ju flera Städer, såsom *Fabriqvernes* rätta boställen, i ett Land äro, ju flere *Menniskjor*, och ju flere närings medel, ju flere *menniskjor*. *Zemf. Bachm. Arcan.* p. 175. 176. Denna sanningen, at *Manufacturerne* föröka folckhopen, bestyrcker äfwen Herr *Ekström* i sit *Tal*, hållit i *Kongl. Wet. Acad.* uti hwilket han ordar följande. "Den stora nytta och förmon, som *Järn-handteringen* tilbragt och än widare kan tilbringa vårt *Rike*, blifwer så mycket handgripeligare, om man går tillbaka och betraktar de första tider, då den samma här tagit sin början. När *Nå-Malmen* och *Tack-Järnet* försålde til *Utlänningen* för *Wahrer* af minsta värde, när *Inhemske* ej wärdade lägga handen wid des uparbetande, och när *fremmande* folckslag endast woro kännare af det goda, som naturen och härutinnan förlånt; då torde wäl ingen kunnat täncka, at en så litet achtad *Skaparens* gåfwa skulle inom 200. års förlopp tilskynnda så mycken fördel, at wid denna tiden mer än 200000. *Inbyggare* i Landet därutaf kunna taga deras näring och uppehälle, at *Riket* kan räkna den ibland des drägtigaste inkomster, och at af *Utlänningen* öfver 33. *Tunnor* *Guld* årligen, endast för *Stång-Järn* inbringas skulle, p. 5, 6. De *Engelske* *Inwånare*, säger han widare hwilka utom *Sten-kolen* föga hafwa at fågna sig af andra naturliga fördelar til *Järn* och *Stål-färdlingen*, än hwad igenom *konst*, *idoghet* och *utröttat snille* kan uträttas; hafwa dock kommit så wida, at ännu ingen *Nation* i det *mästlönande* de *Fin-smidet* kunnat sälja dem under med en jämngod til-

”verckning. De hysa innom sig, som de sjelfwe i anledning
 ”af Mantals Långder föregifwa, wid påß 1300000. Personer,
 ”som allenast förwerfwa sig föda medelst *Jerns Manufacturer*.
 p. 9. Han berättar och uti sit Tal p. 10. at uti England mer
 än 960. Menniskjor förwerfwa sig födan från andra Länder af
 den winst, som de genom Jernets förädlande sig förskaffa, be-
 stående i 242 $\frac{1}{2}$. *Millioner*. *Manufacturernes* nytta och nödwend-
 ighet uti et Land, hwad Inwånarens förökande angår, bewis-
 ses således nogsamnt af Englands *exempel*: emediertid finnes och
 andra Länder, som härutiinnan gjordt stora framsteg, t. e. Tysk-
 lands Järn och Stål *Manufacturer* äro ej eller de minsta, ehur-
 ru de ej komma så långt som de förre. Dese senare hafwa
 uti *Kling Fabriqven* i Staden *Solingen* och på 1. mils widd
 deromkring emellan 4. och 5000. Mästare, som arbeta uti Järn
 och Stål. Widlöftigheten befaller at gå flere slike *exempel* förbi.

§. 4.

Såsom jag nu uti föregående 3. §. har forteligen afhand-
 lad och bewist, at *Fabriqverne* föröka otroligen Folk-
 hopen; så wil jag uti denna §. i möjeligaste forthet, å-
 daga lägga, det dese 4:0 gifwa Bröd åt många fattiga,
 sjuka, gamla, små barn, som dymedelst blifwa nyttiga
 Ledamöter i det allmänna. Det finnes ganska många han-
 da, slögder, som ej fordra mera på styckan och kropsens kraf-
 ter kommande arbete, än det unga gåsar och flickor, gamla
 och nog wanföra, ja någorlunda sjuka personer beqwämligen
 kunna förrätta, såsom wid *plantagier*, Silkes tilwerckningen,
 hwarjehanda wid wäfnader, m. m. Man ser mångenståds Utom-
 lands i wäl inrättade Städer, at barn redan af 4. eller 5. års
 ålder kunna förtjena sig kläder och föda med deras egne hån-
 ders arbete; jag wet och nåppeligen något näringsfång, der
 såda

sådane unga barn, gamla och wansöra, sjuka, tiggare, och
dylika annors mindre nyttiga personer, kunna göra et Rike så
stort gagn och tjenst, som genom och wid handaslögder. Om
denna saken talar Herr *Triewald* märckeligen i *Bet. Acad.*
Handl. för år 1745. p. 137. sålunda: "Som en myckenhet eljes
"af sybelsatte fattiga äro en påst uti ett Land och Rike; tigg
"are kunna och i ett samsund ej annorlunda anses, än som
"flytande får och bölder på en naturlig kropp; ty när de kunna
"tjena sina medborgare i hwad mål det ock wara må, och intet
"blifwa sybelsatte, så är deras lättja en ganska swår börda,
"plåga och pålaga å den *Politiska* kroppen, hwilcken de så myck
"ket hinder och skada tilfoga, som om man wille binda någon
"död på en lefwande kropp. De fattiga fördensfull, som wid
"Silkes afwelen uti ett Land kunde göra gagn, måste wara
"ganska få; ty så snart barnen lärt gå och tala, kunna de gör
"ra samma gagn som de äldrigaste, så at de swagaste, yngsta
"och äldsta af bägge könen kunna derwid blifwa sybelsatte. Men
"at sådane skola tiggare och ligga på gatorne, är den obehageligaste
"syn man någonsin kan se ic. Hwad här säges om den nytta så
dana kunna göra wid Silkes afwelen, kan äfwen i det no
gaste lömpas til flerehanda andra *Fabriquer* och *Handaslög*
der. Märckeligt är ock, hwad *du Halde* i sin beskr. öfwer
China Tom. I. p. 165. berättar om *Porcellins* Wärfket wid
Staden *King te tching*, neml. Alt oansedt *Mat-wahrorna*
äro där ganska dyra är den dock som en tillsyacht för en wän
delig hop fattiga *Familier*, som ej kunna hafwa sin utkomst
på andra Orter: Man kan där göra nytta af små gåfvar och
slicfor, samt af de swagaste personer; ja sjelfwe de blinde och
lemmalösa kunna där förtjena sig södan genom färgors stötan
de och dyligt. Denna sanningen finnes, utom dageliga försä
renhetens witnessbyrd, äfwen bestyrckt uti Herr *Comm. Rådet*
Alströms Tal, för Kongl. *Bet. Acad.* däråst han berättar följ
jande: "Enär jag under den 17. års tid, som jag använt til
"Jn"

In- och Utrikes resor, hade besökt England, Frankrike, Bra-
bant, Flandern, Holland och en del af Tyska Riket, och gjordt
anmärkningar öfver dessa Rikens Oeconomiska tilstånd, så be-
fars ehwar jag kom och framför, at där krälade Folck, som
myror, både i Städer och på Landet; men ganska få tiggare utan
hwar och en hade sit gjörsmål. F. T. p. 6. Hwaraf lätteligen kan
slutas at de sjuka äfwen wäl som fattige barn af dem haft sin föda,
emedan de ej som sagt är sökte sin näring med betlande. Uti Sta-
den Norwich uti Norfolk i England och i neigden däromkring äro
ungefär 120000. personer sysselsatte allenast wid Ulle och Sil-
kes Fabriquerne, berättar *Tour trough. great. Brit. vol. 1. pag.*
52. Hwarwid barn, sjuklingar och gamla äfwen hafwa sin
näring. Hwem skulle wäl neka at ett ganska stort antal så
wäl barn som sjuklingar och gamla, hwilka hafwa sin näring
wid Tobaks Fabriquerne, göra Riket en ganska stor bespa-
ring och tjenst samt blifwa nyttige lemman uti Republiken.

§. 5.

A Landets upodlande är högst nödigt, det lärer wäl
ingen neka; derföre böra ock de Medel, som bidraga
dertil, med allwäre skötas. Jag wil nu i denna §.
bewisa, at 500 Manufakturerna befordra otroligen upodlan-
det och tilwårten af Landtbruk, Bergwärd och Com-
merce. At til Landtbrukets uphjelpande fordras mycket folck
är en afgjord sanning; det är äfwen förut bewist, at Fabri-
querne föröka ganska mycket folckhopen; följer altså jemwäl af
detta, at dessa bidraga ansenligen til Landtbrukets upodlan-
de. Defutom fordras ock nödwändigt til Landtbrukets i
stånd sättande, ansenliga penningar, til hwarshanda behof,
hwilka, ibland andra näringsfång Manufakturerna i synnerhet
Landet förskaffa, hwaraf följer jämwäl at dessa befordra des
tilia

tiltagande. Ja *Manufacturerne* göra, at Landets egna *produkt*er få deras rätta värde; ty härigenom upmuntras bonden at rätteligen sköta hushållningen, då han ser at han kan hafwa bättre tillfälle at föruttra det, som han hafver at aflåta och behöfver ej länge stå på Torget och wänta, utan får straxt afnåhmare, som det wäl betala, hwarigenom han blifwer förnögen, och följacteligen skulle härigenom hwarjehanda grenar af Landt-bruket uppe i Landet, hwilka nu ligga lika som begrafne, för den lilla rörelsen där är, få nyt lif och trefnad, då å Lands-bygden, deräst tillfälle wore, åtskillige *Fabriquer* skulle inrättas eller tilbehör til dessa förfärdigas, hwilcket äfwen hade den nytta med sig, at *Fabriquerne* i Städerna finge tilräckeligen, ja ofta för billigare *price* det de hade af nöden, då följacteligen *Warorne* blefwe jemwäl billigare. Utom detta behöfwes uti Landt-hushållningen hwarjehanda redskaper: både wid Åker- och Ångs-bruk, med byggnader, och mycket annat, hwilcka alt höra til *Manufacturerne*. Hwad *Bergwercken* beträffar, så är det ju klart, at de blifwa wäl skötte, när *Fabriquerne* äro i flor; ty ju flere *Järn- och andra Metall-Fabriquer* finnes i et Land, och ju bättre de äro i stånd satte, desto mera idkas *Bergwercken*. Englands *exempel* wisar nog detta, om hwilket den berömda *Mathematiska Instrument-Mästaren* Herr *Dan. Ekström* berättar uti sit *Tal*, hållit för *Kongl. Swenska Wetenskaps Acad.* den 28. *April 1750. pag. 10.* med följande ord: "ifrån England skal intet Skeppund *Gros-Smid* de säljas med mindre än 50. *Dalers national* winning, och "af det finaste sammaledes ej ringare än 180000: håller man "sig wid medel *proportion* häruti, så blifwer winsten på hwart "Skeppund 3742. *Daler*, och följacteligen igenom 65000. "Skeppund med sådan förädling utgör hela deras *nationela* "winning på *Järn-Smidet*, som sadet wära 242 $\frac{1}{2}$ *millioner*. "Dock förstår jag (säger han widare) härmed det finaste "Järn- och *Stål-Smide*, ej det aldrafinaaste, som finnes i *Bör-* "läs"

”Såfs: Uhren, hwarigenom allenast et Skålpund är förädladt
 ”til 81920. Dal. Afwenledes ej de finaste Konst-stycken och
 ”*Instrumenter*, som föregiswes stiga til 400. Tusende Daler
 ”Skålpundet; utan allenast de wanligt fina redskaper, som
 ”nyttjas uti granlaga slögder och wäl kan stiga til Skeppund tals.
 Håraf ses nogsam, huru Järnet förädlas och följakteligen
 Berg-wercken skötes där *Manufacturerne* äro i godt stånd,
 och således förhåller det sig med de andra Metaller, och andra
 til *Mineral*-riket hörande Kroppar, då de af *Manufacturerne*
 rätt upodlas. Alt *Manufacturerne* åter bidraga til *Commercen*
 är en afgjord sak; ty det är ju klart, at *Handelen* består måst
 utaf *Fabricerade* Waror, och at utom *Manufacturer* wore snart
 sagt ingen handel. Därnäst fordras ock til *handelen*, om den
 annars skal kunna komma til någon högd, och bestå, anseendis
 ge penningar, dem, som förut bewist är, *Manufacturerne* Landet
 det förskaffa. Lindteligen äro ock Fartyg och Skepp i synner-
 het til *handelens* stor nödige, hwilcke jemwäl *Fabriquerne* til en
 stor del Riket gifwa. Ja, at Landets egna *producter* få deras
 rätta wärde, när *Fabriquer* finnes til ymnighet i stor, kan äf-
 wen af följande exempel slutas. Wid *Porcellins* Bruket uti
 Staden *King te tching* i *China* ätgår dageligen öfwer 10000.
 Tunnor (*Charges*) Risgryn, öfwer 1000. swin, utom et gans-
 ska stort antal andra kreatur, där finnes wid på 500. *Porcel-
 lins* Ugnar. *Du Halde descr. de Chine T. 1. pag. 164, 165.*
 Det blifwer således sant, ju mera handaslögderne upodlas ju
 mera uphjelpes Landt-bruket, ju ymnigare och trefnare blifwer
Handelen, och ju mera ökas Sjöfarten, som är *Handelens*
 understöd.

§. 6.

Edan jag uti föregående §. bewist, at *Manufacturerne*
 befordra otroligen upodlandet och tilwårten af Landt-
 bruk, Berg-werck och *Commerce*; så wil jag nu i dens
 na

na S. bjuda til at ädagalägga, det 6:o De göra et af naturen
 ren magert och ohyggeligt Land wälmående, twärtom
 förorsakar deras försummelse, at det uti sig sielft rika-
 ste Land är och blir uselt. Wårt käre Fädernes Land
 tjenar til *exempel* häruti, hwilket, ehuru naturen bestårt det
 med ganska många förmoner, i synnerhet hwad Järnet beträfs
 far, har dock i fordna tider, då inga *Fabriquer* woro i stånd,
 warit ganska eländigt, som nogsamnt kan inhämtas af *Herr*
Clasons Tal hållit för Kongl. Swenska Wett. Acad. den 27.
 Julii 1751. därest han ibland annat säger: at Sverige allt til
 Konung *GUSTAV ERICSONS* tid, lämnat til *Hanse*-*Städerna*
 sin *Nä*-*Käppar* och *Tacke*-*Järn*, jag må ej nämna om sielf-
 wa *Malmen*, och tagit igen arbetad *Käppar* och *Järn*, och
 warit ej bättre än *Utlänningarnes* *Gruf*-*drängar*; måst sälja
 sina *Waror* för hwad wärde de främmande satte dervå och
 köpa de *Utländskas* til dyrt pris, hwarigenom de höllos uti en
 ständig gäld och oförmögenhet, at företaga sig något emot sine
 bergensärers wilja, och hade ej mera eller annan *Sjöfart* än
 de af dem lika som fingo låf til: *Fisken* på deras stränder togs
 för ögonen bort, och de måste köpa *Fisken* igen: *Handaslögd*
 der woro obekanta namn och de öfriga närings-*sången* trijdes
 därest, med mera, som kan läsas uti förnämde *Tal* p. 17,
 18. Häremot har *England*, ehuru ej begäfwad med denna
 dyra waran, dock kommit så wida, at där igenem *Järn* för-
 ädlingen förwårstwas årligen 242 $\frac{1}{2}$ *Millioner* se *Ekstr.* *Tal* p.
 9, 10. hwilket är en ganska wacker inkomst för *Riket*. Dens-
 na omständighet, at *Fabriqerna* göra ett af naturen mindre
 frugtbärande Land wälmående, kan utom dageliga erfarenhe-
 ten, äfwen af det, som redan sagt är, hänledas och afgjöras
 utan widlöftigare afhandling. Twärt om kunna wi uti *Spa-*
nien se, hwad *handaslögdernas* föragt eller åsido sättande kan
 åstad komma. Ty ehuru detta *Rike* ligger i det mildaste och
 härligaste *Climat* i *Europa*, ja snart sagt i hela *Werlden*, och

tyckes kunna hafwa af sig sjelf alt, hwad det til des nödorst behöfwer; ty där finnes största ymnoghet af de härligaste frugter, Winer, trån til Silkes, aswel, de skönaste får; omgifwen med de Fiskrikaste Sjöar; Säckes, rör, Bomull och Ris, gryn komma där wäl fort; Boskapen kan få sin föda ute hela året igenom; ymnoghet af salt på alla sidor; genomskuret med flera segelbara floder; med otaliga andra förmoner; nödgas det dock än årligen betala åt Utlänningen för Spanmål, andra matwaror, Kläder, och andra *Manufactur* waror ungefähr 15. *Millioner piaster* värde, af hwilcka betalas i *Contant* 10. *Millioner piaster* årligen. Nästan samma kan sägas om flera Orter i *Italien*, som likaledes är den härligaste Ort i *Europa*; men för *Manufacturernas* wanskötsel m. m. är mången, stads det uflaste Land.

§. 7.

SU följer i denna §. 7:0 at bewisas, Det *Manufacturerna* bidraga mer än mycket til *Stuans* flor och tiltagande, hwilket den dageliga försarenheten nogsamnt gifwer tillkänna. Deße befordra i synnerhet *Botaniquens*, *Mathematiquens* och *Mineralogiens* tilwärt. Hwad den första angår, såsom den är ganska nödig och nyttig til mångahanda at läras, så wisar den ock här sin stora nytta; ty hwem wet icke, at hwad som til Färgerierna fordras, tages måsta delen af Ort, riket, hwilket ei kan sie, om man ej är wäl inkommen i förnämde *Wettenskap*. Så nyttig nu denna *Wettenskap* och så nödig kunskapen i den samma är, så mycket tiltagande får den ock af *Fabriqverna*. Den andra såsom den ej är utan sin stora nytta uti mycket annat, så tjenar den jemwäl *Fabriqverne* til stor nytta och deremot warder denna *wettenskap* igenom

Deße

deße mycket befordrad, så wida til *Fabriqverne* erfordras många
 ga konstiga *machiner*, hwilcka af en okunnog uti denna *di-*
sciplin ej så lätt, ej eller så fullkomligen och med naturen öf-
 werens stämmande, som af en, hwilcken insigt härutinnan äs-
 ger, kunna försärdigas, såsom ock nu uphittas. Det wore fördens-
 skull önskeligit, at alla de, som hårtil täncka begifwa sig, skulle
 först öfwa sig så uti denna, som flere andra wettenskaper, emes-
 dan de då, om sagt är, skulle wara mycket skickeligare hårtil,
 än annars. Efter nu denna wettenskapen är så nödig för *Fa-*
brigverna, så måste ock den, af de sig därtill ärnande, wäl läras;
 hwaraf då tillika följer, at denna blifwer härigenom befordrad.
 Nu följer den tredje af de förnämde, som sadet wara *Minera-*
logien. At denna äfwen blifwer genom de mera än ostanämde
Fabriqver förökt, wisar erfarenheten noggsamt. Penningarne uti
 ett Land äro oumgångelige. Nu som deße måstadelen gjöres af
 ätskilliga slags *Malm*-arter, så fordras altså kunskap at känna
 igen och uppsöka de som därtill tjenliga äro och kunna *Fabri-*
ceras; defutom äro mer än många handa-slagder, som syhelo
 sätta sig med ämnens upodlande ur *Mineral*-Riket; men at
 upfinna samma i eget Land, och at rätt känna dem til deras
 halt och egenskaper, är ju *Mineralogiens* gjöromål; hwaraföre
 ock *Bergs*-männerna äro och måste wara uti denna wettens-
 skapen wäl öfswade, hwaraf jemmäl följer, at denna äfwen
 igenom deße blifwer uphjelpt, utom flere andra *sciancer*, som
 tiden ej tillåter at nu affskilda.

§. 8.

N S det som uti föregående § §. i största korthet och enä
 faldighet sagt är, behagade den gunstige Läsaren inhems-
 ta och döma om *Manufacturernes* nytta, hwilcken, som
 Den

den är af mig ganska fårt och ofullkomligen utförd, den benäg-
 gne Läsaren täcktes ursägta, upfylla och förbättra. Mycket tor-
 de väl ännu återstå, som til denna sakens affskildrande kunde
 fordras, såsom at wisa, det handa-slögderne på mångfaldigt sätt
 öka Kronans *Cassor* och inkomster, m. m. men flere omsiändig-
 heter tillåta mig ej det nu at afhandla. Jag önskar allenast
 til slut, at hwar och en trogen undersäte måtte på alt sätt wa-
 ra sorgfällig om *Fabriqvernes* mer och mer tiltagande och wide-
 magt-hållande, och will allenast ännu säga, at *Manufacturerne*
 göra ett Land och Soldt mågtigt, wälmående, rikt,
 samt bidra mera dertill, än de bästa
 Gull och Silfwer-Grufwor.

GUDI Allena Åran!

